

VRIJPLAATS LEIPZIG

Mirjam Völker,
'Lichtung', 2007,
gemengde
techniek op papier
op paneel,
205 x 160 cm

rechts: Neo Rauch,
'Das Dreibein',
2024, olieverf op
doek, 50 x 40 cm
(foto: Uwe Walter)

Leipzig is een broedplaats voor vervreemdende figuratieve schilderkunst, waarin de erfenis van het communistische verleden subtiel doorwerkt. Het Drents Museum presenteert ruim vijftig hoogtepunten van de **Neue Leipziger Schule**. DOOR MYRTHE MEESTER

Aan de rand van Leipzig ligt de Spinnerei, een negentiende-eeuwse katoen-fabriek die na de ineenstorting van het communisme in onbruik raakte en vervolgens is overgenomen door lokale kunstenaars. Dat merk je direct aan de bruisende sfeer op het terrein: overal zitten ateliers, galleries, cafeetjes, gemeenschapsruimtes en winkeltjes met verftubes, kwasten en papier. De stenen fabrieksmuren zijn rijkgedecoreerd met graffiti en er lopen mensen rond in hippe outfits of overalls vol verfvlekken. Dit is het werkterrein van de Neue Leipziger Schule, een overkoepelende benaming voor hedendaagse kunstenaars uit Leipzig die figuratieve kunst – vooral schilderijen – maken met een grote technische virtuositeit. Ondanks hun grote onderlinge verscheidenheid in stijl, techniek en thematiek, ademen al hun werken een vervreemdende, vaak surrealistische sfeer.

Leipzig is een gelaagde stad, die zowel culturele bloeiperiodes (de tijd van Bach, Mendelssohn, Goethe en Wagner) als onderdrukking en censuur (twee wereldoorlogen, decennialang communisme) heeft gekend. Die complexiteit lijkt terug te komen in het fragmentarische gehalte van veel hedendaagse schilderijen uit Leipzig; je ziet oude werelden in duigen vallen en nieuwe, sprookjesachtige visioenen oprijzen uit de brokstukken. David Schnell (1971), Martin Kobe (1973) en Dorothee Liebscher (1987) schilderen instabiele architectonische fragmenten die zweven in de ruimte – storten hun gebouwen in, of zijn ze juist in wording? En Neo Rauch, hét boegbeeld van de Neue Leipziger Schule, geeft een absurdistische draai aan de propagandistische beeldtaal van het communisme door er fabeldieren, fantasiemachines en vliegende mensen in te verwerken.

VAKMANSCHAP

Het Drents Museum in Assen heeft het afgelopen decennium zo'n tachtig werken van 37 hedendaagse kunstenaars uit Leipzig aangekocht: vooral metersgrote, imposante schilderijen, maar ook kleinere doeken, enkele beelden en werken op papier. Ruim vijftig ervan zijn nu te zien in de tentoonstelling 'Hotspot Leipzig – Hoogtepunten uit de collectie', verdeeld over de

grote en kleine zaal in de abdijkerk van het museum. Opvallend veel werken in de expositie zijn recent gemaakt, vaak in 2023, '24 of '25, en nog niet eerder aan het publiek vertoond.

Aanvankelijk verzamelde het Drents Museum vooral hedendaagse kunst van de Noordelijke Figuratieven, die verbonden zijn aan Academie Minerva in Groningen, waar – in tegenstelling tot veel andere kunstacademies in Nederland – figuratie en ambachtelijk vakmanschap nog hoog in het vaandel staan. Maar inmiddels staat dus ook de nieuwste generatie afgestudeerde kunstenaars van de Hochschule für Grafik und Buchkunst, de befaamde kunstacademie van Leipzig, centraal in het Drentse verzamelbeleid. De afgelopen jaren reisde voormalig museumdirecteur Harry Tupan minstens twee keer per jaar naar de Spinnerei om kunstenaars in hun atelier te bezoeken, nieuwe werken aan te kopen en jong talent te spotten.

STAATSCENSUUR

Aan de Hochschule für Grafik und Buchkunst staan het beheersen van klassieke schildertechnieken, anatomiekennis en perspectiefleer centraal. Deze nadruk op vakmanschap stamt nog uit de communistische DDR-periode (1949-89), toen de figuratieve sociaal-realistische stijl van staatswege verplicht werd gesteld – denk aan geïdealiseerde verbeeldingen van de socialistische heilstaat vol heroïsche arbeiders en bloeiende industrie. Arno Rink (1940-2017), een vertegenwoordiger van de vroege Leipziger Schule, zei daar in 2006 over: "De nadelen van de Muur zijn bekend, maar als voordeel zou je kunnen noemen dat wij de mogelijkheid hadden om te werken in de traditie van Cranach en Beckmann. We werden beschermd tegen de invloed van Joseph Beuys" – dus tegen de westerse mode die figuratieve schilderkunst had verruild voor abstracte en conceptuele kunst en het gebruik van nieuwe media.

Gelukkig was de staatscensuur in Leipzig minder streng dan in prominentere Oost-Duitse steden als Berlijn en Dresden. Daardoor konden kunstenaars van de eerste generatie van de Leipziger Schule, onder wie Bernhard Heisig (1925-2011) en Wolfgang Mattheuer (1927-2004), zich relatief veel artistieke vrijheid permitteren. Ze gaven hun schilderijen bewust meerdere

Gustav Sonntag, 'Ich komme, wenn ich kann', 2024, acrylverf op doek, 189 x 296 cm

lagen: aan de oppervlakte zag je arbeiders, ingenieurs, fabrieken en moderne steden, maar via hun expressionistische of surrealistische stijl gaven ze subtiel uitdrukking aan vervreemding, ironie en soms zelfs maatschappijkritiek.

Neo Rauch, die van 1981 tot 1986 studeerde aan de Hochschule für Grafik und Buchkunst bij docenten als Rink en Heisig, is rechtstreeks in deze traditie opgeleid – sociaal-realistisch aan de oppervlakte, maar boordevol speelsheid, ironie en absurdisme die de ideologische boodschap ondermijnen.

JONGERE GENERATIES

Het is opvallend dat Rauch na de val van de Muur in 1989 altijd trouw is gebleven aan deze pseudo-communistische beeldtaal. Hij oogstte er enorm veel succes mee bij het

westerse publiek, voor wie zijn kunst een verfrissend, compleet ander type surrealisme vertegenwoordigt dan het overbekende surrealisme van Dali en Magritte. Vanaf 2000 was zijn werk meermaals te zien in New York, en in 2009 telde Brad Pitt omgerekend zo'n 710.000 euro neer voor een van zijn doeken.

Het Drents Museum slaagde er dit jaar eindelijk in een schilderij van Neo Rauch te bemachtigen – een lang gekoesterde wens. De titel van het doek, *Das Dreibein* (2024), verwijst naar het mysterieuze, gezichtloze wezen met drie blote vrouwenbenen in het midden van de compositie. Links ervan staan twee mannen bij een tekentafel – wellicht zijn zij communistische ingenieurs, al verwijst hun lange pandjesjas eerder naar de achttiende eeuw. Maar het meest fascinerend is het rode, dinosaurusachtige

RAUCH BLEEF TROUW AAN DE PSEUDO-COMMUNISTISCHE BEELDtaal

Dorothee Liebscher, 'Landepunkt', 2020, acrylverf en olieverf op doek, 190 x 240 cm, © VG Bild-Kunst

Corinne von Lebusa,
'Thirst', 2021, gemengde
techniek op karton,
50 x 40 cm
Alle beelden: collectie
Drents Museum, Assen

DE TITEL 'THIRST' VERWIJST VERMOEDELIJK NIET ALLEEN NAAR DE DORST VAN DE PLANT

wezen met de groene laarzen, dat bij nader inzien een verkleed mens blijkt – er is immers een klein mensengezichtje zichtbaar achter in de opengesperde bek. Rauch staat erom bekend dat hij weigert zijn schilderijen te verklaren of aanwijzingen te geven, dus rest je als kijker niets anders dan je fantasie de vrije loop te laten.

DDR-GRENSPOSTEN

Omdat Neo Rauch sinds 1993 lesgeeft aan de Hochschule für Grafik und Buchkunst, zijn veel jongere kunstenaars van de Neue Leipziger Schule bij hem in de leer geweest. Zoals Mirjam Völker (1977), die met donkere kleuren en een hyperrealistische stijl vervallen en overwoekerde hutten schildert, gebaseerd op de vele jachthutten in het landschap rondom Leipzig. Op wankel palenconstructies rijzen ze de nachtlucht in, waarbij ze onwillekeurig aan grimmige DDR-grensposten doen denken. Toch herinneren lang niet alle werken in de

tentoonstelling aan het communistische verleden of de thematiek van desintegratie en verval. Bijzonder luchtig zijn bijvoorbeeld de vier getoonde schilderijtjes van Corinne von Lebusa (1978) vol erotische toespelingen en dubbelzinnigheden, waarbij vrouwelijk verlangen centraal staat. Zo verwijst de titel van haar werkje *Thirst* (2021) vermoedelijk niet alleen naar de dorst van de plant die met een tuinslang wordt besproeid, maar ook naar seksuele begeerte. En de – steeds in haar oeuvre terugkerende – tuinslang, stofzuigerslang en bezem zouden weleens iets te maken kunnen hebben met het mannelijk geslachtsdeel. Deze prikkelende gelaagdheid maakt haar werk typisch voor de Neue Leipziger Schule, evenals natuurlijk de vele vervreemdende en surrealistische elementen die ze erin verwerkt.

Bij de jongste generaties kunstenaars uit Leipzig keert het thema fragmentatie terug – ditmaal niet als reactie op het verbrokke-

len van de communistische ideologie, maar als reflectie op het vluchtige moderne leven, dat zich grotendeels online afspeelt. Zo maakt Johannes Daniel (1987) digitaal bewerkte schilderijen van gefragmenteerde vrouwelijke lichaamsdelen, waarbij hij de esthetiek van Instagram en graffiti combineert. En Gustav Sonntag (1994) verbeeldt in zijn enorme doek *Ich komme, wenn ich kann* (2024) de chaotische binnenwereld van een man die WhatsApp-berichten uitwisselt in de bus en zodoende tussen verschillende domeinen zweeft – die van zijn smartphone, zijn volle agenda en zijn fysieke omgeving.

Toch gaat het hier waarschijnlijk niet om een kritiek op het moderne leven. De kunstenaars uit Leipzig laten zich inspireren door de wereld om hen heen, van het recente verleden tot de nieuwste ontwikkelingen, maar hun werken verkondigen geen politieke boodschap. Veeleer roepen ze verwondering op en vieren ze de ongeremde verbeeldingsvrijheid: een vrijheid die in Leipzig onder de moeilijkste omstandigheden in ere is gehouden – en die in het Drents Museum uitbundig van de doeken spat.

Myrthe Meester is filosoof en cultuurjournalist

'Hotspot Leipzig – Hoogtepunten uit de collectie', 15 november 2025 t/m 5 april 2026, Drents Museum, Brink 1, Assen; di t/m zo 10-17; MK R VL geldig; publicatie (uitgeverij Waanders) € 27,50; drentsmuseum.nl

Twee weekenden per jaar worden alle ateliers en galeries van de Spinnerei in Leipzig opengesteld voor publiek. Zie spinnerei.de voor informatie over deze 'Rundgänge'.

Kijk vanaf 22 december op museumtijdschrift.nl voor een webrecensie